

ΤΟ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΟ ΟΝΟΜΑ ΑΔΑΜ

Στην παρούσα εργασία ερευνάται η πηγή της δημιουργίας και ο χώρος εξαπλώσεως του νεοελληνικού ονόματος Αδάμ. Με βάση εκτενέστατο ονοματολογικό υλικό από ολόκληρο τον ελλαδικό χώρο και τον έλεγχο γενεαλογικών δένδρων οικογενειών που έζησαν κυρίως στις Σέρρες υποστηρίζεται η άποψη ότι στην εν λόγω μορφή θα πρέπει να αναγνωρίσουμε όχι μόνον το όνομα του πρωτοπλάστου, αλλά κυρίως εξελίξεις διαφόρων βαπτιστικών, οι οποίες στο πλαίσιο του εξευγενισμού των ονομάτων ταυτίστηκαν αυθαίρετα μ' αυτό λόγω φωνητικής συμπτώσεως.

Είναι κοινώς παραδεκτό από τους μελετητές ότι η συνήθεια να δηλώνει ένα άτομο την ταυτότητά του αναφέροντας εκτός από το βαπτιστικό του και το όνομα του πατέρα του ήταν ήδη γνωστή στην Αρχαία Ελλάδα και σήμερα τα λεγόμενα πατρωνυμικά αποτελούν το συχνότερο είδος επωνύμων¹.

Αυτό το διαπιστώνουμε εύκολα κατά το ξεφύλλισμα του τηλεφωνικού καταλόγου οποιουδήποτε αστικού κέντρου. Με την πρώτη ματιά παρατηρούμε ότι πάμπολλες οικογένειες φέρουν ως επώνυμο μια μορφή ενός αγαπητού νεοελληνικού ονόματος, όπως τα Γεώργιος, Δημήτριος, Ιωάννης, Κωνσταντίνος. Ατέλειωτοι είναι λ.χ. οι συνδρομητές που ονομάζονται Γεωργιάδης, Δημητριάδης, Ιωαννίδης, Κωνσταντινίδης. Αυτό συμβαίνει, διότι τα διάφορα βαπτιστικά σταθεροποιήθηκαν στην πάροδο των αιώνων ως επώνυμα κατά την επίσημη καταγραφή σε απογραφές του πληθυσμού, σε στρατιωτικούς καταλόγους, αργότερα σε εκλογικούς, σε Δημοτολογία και Μητρώα Αρρένων, ανάλογα με τη δημοτικότητα τους. Όσο πιο αγαπητό υπήρξε ένα βαπτιστικό σε κάποια περιοχή, τόσο πιο συχνά χρησιμοποιήθηκε για να ταυτοποιήσει ένα πρόσωπο. Στην προκειμένη περίπτωση προστέθηκαν στο πλαίσιο του εξευγενισμού των ονομάτων οι αρχαιοπρεπείς καταλήξεις -άδης και -ίδης στους αέριους εκκλησιαστικούς τύπους Γεώργιος, Δημήτριος, Ιωάννης, Κωνσταντίνος.

Το παμπάλαιο αυτό έθιμο ισχύει και για την περιοχή του νομού Σερρών. Τα ευρέως διαδεδομένα βαπτιστικά αποτελούν τη συντριπτι-

---

1. Βλ. λ.χ. Μαν. Τριανταφυλλίδης, *Τα οικογενειακά - μας ονόματα*, Θεσσαλονίκη 1982, σελ. 11 κ.ε.

κή πλειονότητα των επωνύμων 1.714 οικογενειών², οι οποίες έζησαν στις Σέρρες τον 19ο αιώνα και μέχρι το 1913. Το επώνυμο Δημητριάδης το φέρουν 10 οικογένειες, 2 ονομάζονται Δημητρίου, 1 Δημητρούλης, 1 Δήμου, 2 Δήμτσας, 1 Δημητρακούδης. Παράλληλα υπάρχουν οικογένειες Μήτσας (2), Καραμήτσας (1), Καραμήτσος (1), Μητρούσης (1) κλπ. Αντίστοιχα διαδεδομένο είναι και το βαφτιστικό Δημήτριος. Σε 3.860 Σερραίους ψηφοφόρους του εκλογικού καταλόγου του 1914, του πρώτου μετά την απελευθέρωση, το φέρουν με τη μορφή Δημήτριος και Δήμος (9) συνολικά 381 εκλογείς. Αντιθέτως το βαφτιστικό Αβραάμ το φέρουν 3 εκλογείς. Εξίσου περιορισμένη είναι και η παρουσία του ως επωνύμου. Μόνον 1 σερραϊκή οικογένεια ονομάζεται Αβραμιάδης.

Η γενική αυτή διαπίστωση φαίνεται πως δεν ισχύει απολύτως για το επώνυμο, το οποίο με την πρώτη ματιά μάς θυμίζει το βαφτιστικό Αδάμ. Συνολικά 10 οικογένειες στις Σέρρες ονομάζονται Αδάμ (1), Αδαμίδης (7), Αδαμούσης (2), αριθμός δυσανάλογα μεγάλος, αν λάβουμε υπόψιν ότι το βαφτιστικό το φέρουν σε 11.142 ανδρικά και γυναικεία βαφτιστικά συνολικά 15 άνδρες με τη μορφή Αδάμ (6), Αδάμος (8), Αδαμίας (1), ενώ σε γυναίκες είναι ανύπαρκτο.

Θα μπορούσε να υποστηρίξει κανείς ότι το βαφτιστικό Αδάμ χρησιμοποιήθηκε δυσανάλογα πιο συχνά ως επώνυμο, διότι λόγω της σπανιότητάς του ήταν κατάλληλο για τη διάκριση των προσώπων σε μια μεγάλη πόλη, ωστόσο αυτή η ερμηνεία είναι κατά τη γνώμη μου μονομερής και δεν επαρκεί για να δικαιολογήσει πλήρως τη χρήση του ως επωνύμου.

Όπως φαίνεται από το αρχείο μου των νεοελληνικών βαφτιστικών και επωνύμων το όνομα του πρωτοπλάστου είναι γνωστό σ' ολόκληρο τον ελλαδικό χώρο και αυτό μάς οδηγεί στο συμπέρασμα πως εν μέρει πηγή του υπήρξε η μορφή από την εκκλησιαστική παράδοση. Ένας προσεκτικότερος όμως έλεγχος των αριθμών μάς αποκαλύπτει ότι σε κάποιες περιοχές το όνομα μαρτυρείται έντονα, ενώ σπανίζει σε άλλες. Σε 11.125 ανδρικά βαφτιστικά προσφύγων από τον Πόντο γεννημένων κατά τον 19ο αιώνα και μέχρι το 1913 μόνον 19 άνδρες ονομάζονται Αδάμ, σε 10.979 βαφτιστικά γυναικών της ίδιας εποχής από τον Πόντο καμία δεν φέρει το όνομα Αδάμω. Αντιθέτως σε 1.667 ψηφοφόρους στον εκλογικό κατάλογο του 1914 από το βλαχοχώρι Σαμαρίνα των Γρεβενών συνολικά 60 άνδρες φέρουν το βαφτιστικό Αδάμ (12) και Αδάμος (48),

---

2. Ο γράφων συλλέγει από πολλών δεκαετιών τα γενεαλογικά δένδρα των οικογενειών που έζησαν στις Σέρρες κατά τον 19ο αιώνα και μέχρι την απελευθέρωση από τον Οθωμανικό ζυγό. Η προσωπική συνεισφορά στις εκδηλώσεις για τα εκατό χρόνια το 2013.

ήτοι ποσοστό 3,6% περίπου³. Εξίσου έντονη είναι η παρουσία του σε μια άλλη πηγή του 19ου αιώνα, όπου σε 750 γυναικεία βαφτιστικά από την περιοχή των Τρικάλων 22 γυναίκες ονομάζονται Αδάμω και με ποσοστό 2,9% βρίσκεται στην κλίμακα προτιμήσεως στην 7^η θέση⁴.

Στο αρχείο μου των βαφτιστικών και επωνύμων παρακολουθούμε την ακόλουθη εικόνα για την μαρτυρία του ονόματος Αδάμ⁵: Σε 53.290 οικογενειακά επώνυμα από Δημοτολόγια γεννηθέντων κατά τον 19ο αιώνα και μέχρι το 1913 από όλες τις περιοχές του ελλαδικού χώρου 119 οικογένειες ονομάζονται Αδάμ (4)⁶, Αδάμας (1)⁷, Αδάμος (15)⁸, Αδάμου (9)⁹, Αδαμάκης (4)¹⁰, Αδαμάκος (2)¹¹, Αδαμούδας (1)¹², Αδαμούδης (8)¹³,

---

3. Το βαφτιστικό είναι εξίσου αγαπητό και σήμερα στους κατοίκους της Σαμαρίνας. Κατά την επίσκεψή μου για την καταγραφή των ονομάτων από το Δημοτολόγιο (2000) αστευδόμενος ο γραμματέας με τη συχνότητα του βαφτιστικού στο χωριό έλεγε ότι ο πρωτόπλαστος γεννήθηκε στη Σαμαρίνα.

4. Γρηγ. Πράππας, «Τρικαλινά ονόματα της περιόδου 1804-1870», *Θεσσαλικό Ημερολόγιο* 38 (2000) 248.

5. Για το αρχείο βλ. αναλυτικά Νικ. Ταχινούλης, *Μορφές του Κωνσταντίνου*, (Διδακτορική διατριβή, Παν. Θεσσαλονίκης, Φιλοσοφική Σχολή 2005), σελ. 17-18. Στον ΟΤΕ βρίσκω τις ακόλουθες 27 μορφές, οι οποίες μπορούν δίχως επιφυλάξεις να ταυτιστούν με το όνομα του πρωτοπλάστου: Αδάμ, Αδάμας, Αδάμης, Αδάμος, Αδάμογλου, Αδαμάκης, Αδαμάκος, Αδαμάρας, Αδαμέλης, Αδαμίδης, Αδαμίκος, Αδαμίχος, Αδαμόπουλος, Αδαμούδας, Αδαμούδης, Αδαμούλας, Αδαμούλης, Αδαμούσης, Αδαμακίδης, Αδαμακάκης, Αδαμακόπουλος, Αδαμογιάννης, Αδαμιτζόλογλου, Αδαμαρέτσος, Αδαμάσογλου, Αδαμιτζή(ι)λογλου, Αδαμιτζίκης. Φυσικά δεν συζητώ ερμηνείες, όπως αυτή του Δημ. Τομπαΐδη, *Ελληνικά επώνυμα τουρκικής προέλευσης*, Αθήνα 1990, σελ. 42, ότι οι ανωτέρω μορφές μπορεί να έχουν οποιαδήποτε σχέση με την τουρκική λέξη adam (=άνθρωπος / χρηστός).

6. 1 ντόπια στο Χουμνικό, 1 βλάχικη στην Καλλιθέα Γρεβενών, 1 θρακιώτικη και 1 από το Αγρίνιο.

7. 1 ντόπια στα Χρυσοχώρα με καταγωγή από τη γειτονική δίγλωσση Κοΐμηση.

8. 1 ντόπια στην Αρναία και 1 στο Νεοχώρι Χαλκιδικής, 1 ντόπια στην Τερπνή με καταγωγή από το Νεοχώρι Χαλκιδικής, 1 ντόπια στις Σέρρες με καταγωγή από τη δίγλωσση Βαμβακούσσα, 1 βλάχικη στο Αμπελοχώρι Τρικάλων, 2 βλάχικες στο Νεραϊδοχώρι Τρικάλων και 8 βλάχικες στο χωριό Κλεινός Τρικάλων.

9. 1 ντόπια στην Ιερισσό με καταγωγή από τη Βόρειο Ήπειρο, 4 ντόπιες στη Μ. Βόλβη Θεσσαλονίκης, οι οποίες ονομάζονται και Αδαμίδης, 1 στο Ποδοχώρι Καβάλας με καταγωγή από το βλαχοχώρι Λάιστα της Ηπείρου, 1 βλάχικη στη Σιμίξη Γρεβενών, 1 βλάχικη στο Αμπελοχώρι Τρικάλων, 1 θρακιώτικη από το Μουζάκι Αδριανουπόλεως.

10. 1 οικογένεια άνευ καταγωγής στις Σέρρες και 3 θρακιώτικες.

11. 2 βλάχικες στο Στεφάνι Τρικάλων.

12. 1 ντόπια στην Ιερισσό Χαλκιδικής.

13. 1 ντόπια στη Δάφνη, 2 ντόπιες στο Καστανοχώρι και 5 ντόπιες στον γειτονικό Άγιο Δημήτριο.

Αδαμούσης (6)¹⁴, Αδαμίδης (59)¹⁵, Αδάμογλου (3)¹⁶, Αδαμόπουλος (7)¹⁷.

Σε 223.841 βαπτιστικά ανδρών και γυναικών από την ίδια εποχή 19 πόντιοι και 6 μικρασιάτες ονομάζονται Αδάμ, 20 θρακιώτες Αδάμ και 3 Αδάμος, 93 ντόπιοι Αδάμ, εκ των οποίων οι 29 είναι Βλάχοι, και 36 Αδάμος, εκ των οποίων οι 23 είναι Βλάχοι. Συνολικά το βαπτιστικό φέρουν 177 άνδρες, εκ των οποίων οι 52 είναι Βλάχοι, ενώ είναι άγνωστο σε γυναίκες.

Στο τελευταίο τέταρτο του 19^{ου} αιώνα μετοίκησαν στην Κάτω Καμενίγια, παλιό προάστειο, σήμερα συνοικία των Σερρών, τα δύο αδέρφια Στέργιος (Τέγος) και Ιωάννης (Γιαννακός, 1864), γιοι του Χαρίτου. Κατά την απελευθέρωση ο Στέργιος είχε πεθάνει και στον πρώτο εκλογικό κατάλογο του 1914 είναι εγγεγραμμένοι οι καπνεργάτες γιοι του Δήμος (1885) και Ιωάννης (1892), οι οποίοι φέρουν το επώνυμο Χαρίτων¹⁸, ενώ ο νεότερος αδελφός του Ιωάννης, παντοπώλης το επάγγελμα, φέρει το επώνυμο Δόιρανλης, δηλωτικό του τόπου από τον οποίο μετοίκησαν. Ο πατέρας του Ιωάννη ονομάζεται Χαρίτων. Στο Μητρώο Αρρένων ο Ιωάννης φέρει το επώνυμο Χαριτός, το οποίο φέρει ως βαπτιστικό ο πατέρας του, οι δύο ανεψιοί του ονομάζονται Χαρίτου. Σήμερα και οι δύο κλάδοι ονομάζονται Χαρίτος. Η οικογένεια είλκε την απώτερη καταγωγή της από την Ήπειρο. Τα δύο αδέρφια είχαν και μια μεγαλύτερη αδελφή, την Ελένη, οι δύο γιοι της οποίας φέρουν στον εκλογικό κατάλογο του 1914 και στα Δημοτολόγια το επώνυμο Αδαμούσης. Αυτή πέθανε το 1934 και ο γιος της Ιωάννης (Γιωβάννης, 1882) δήλωσε στη ληξιαρχική πράξη θανάτου της ότι υπήρξε κόρη του Χαρίτου Αδαμούση, ότι δηλαδή ο πατέρας της Χαρίτος υπήρξε γιος κάποιου Αδαμούση. Αυτό μας δείχνει ότι στην προηγούμενη γενιά τα μέλη με τη σειρά τους χρησιμοποιούσαν ως επώνυμο το όνομα του πατέρα τους και

---

14. 6 ντόπιες στις Σέρρες.

15. 1 ντόπια στην Αρναία, 2 στη Μεγάλη Παναγία και 2 στην Ιερισσό Χαλκιδικής, 1 ντόπια στην Αρέθουσα της παραλίας της Ρεντίνας, 1 ντόπια στην Μ. Βόλβη με καταγωγή από το γειτονικό δίγλωσσο Σοχό, 1 ντόπια στο Σοχό, 1 ντόπια στη Μεσορρόπη του Παγγαίου, 9 ντόπιες στις Σέρρες, 1 ντόπια στην Τούμπα, 1 ντόπια στο Δημητρίτσι, 1 ντόπια στο Σφελινό, 1 ντόπια στο Βερτίσκο της επαρχίας Λαγκαδά Θεσσαλονίκης και 1 ντόπια στη δίγλωσση Ευλούπολη της επαρχίας Λαγκαδά Θεσσαλονίκης, 7 θρακιώτικες, 1 καταγόμενη από την Ανατολική Ρωμυλία, 1 άνευ καταγωγής στη Μουσθένη του Παγγαίου, 8 μικρασιάτικες, 19 ποντιακές.

16. 1 θρακιώτικη, 1 μικρασιάτικη και 1 ποντιακή.

17. 1 ντόπια στην Χωριστή Δράμας, 1 στο βλαχοχώρι Λιβάδι του Ολύμπου, 1 στο βλαχοχώρι Μέτσοβο των Ιωαννίνων, 1 στο Αργυροπούλι Τυρνάβου με καταγωγή από το Λουτρό, 1 θρακιώτικη, 1 μικρασιάτικη και 1 ποντιακή.

18. Ο πατέρας τους Στέργιος ως συνδρομητής βιβλίου το 1894 φέρει το επώνυμο Χαρίτωνος, Ευστρ. Βαχάρογλου «Σερραίοι συνδρομητές σε ελληνικά βιβλία 1800-1912», *Σερραϊκά Χρονικά* 15 (2004) 202.

φυσιολογικά θα περιμέναμε να τιμηθεί αυτός κατά την ονοματοδοσία στους απογόνους, όπως συμβαίνει συνήθως.

Μολονότι το βαφτιστικό Χαρίτος (1906) μαρτυρείται στην οικογένεια, μάταια θα αναζητήσουμε βαφτιστικό Αδάμ προς τιμήν του απωτέρου προγόνου. Αντιθέτως ο πρωτότοκος γιος του Στεργίου ονομάζεται Δήμος (1885). Αυτό με οδηγεί στη σκέψη ότι οι παλιότεροι πιθανότατα γνώριζαν πως το βαφτιστικό του γενάρχη ήταν όχι τόσο το Αδάμ αλλά το Δήμος, στην καθημερινή επικοινωνία και Δημούσης¹⁹, όπως Δημήτριος > Μήτρος > Μητρούσης. Με ανάπτυξη /a/ μια μορφή Δημούσης > *Αδημούσης > Αδαμούσης και μας οδηγεί στο σφαλερό συμπέρασμα ότι πηγή της δημιουργίας υπήρξε το βαφτιστικό Αδάμ, ενώ είναι διαφορετικής προελεύσεως.

Η μορφή *Αδημούσης είναι αμάρτυρη, όμως κάλλιστα μπορούμε να εικάσουμε την εξέλιξη, αφού από την Αίνο της Ανατολικής Θράκης μαρτυρούνται τα βαφτιστικά Αδιμάκης, Αδιμάκος²⁰. Υποθέτω ότι ίδιας αρχής είναι και το επώνυμο Αδημούδης, το οποίο έφερε στη Νικήσιανη του Παγγαίου ένας Αντώνιος (1873), γιος του Δημητρίου. Ένας γιος αυτού είναι εγγεγραμμένος στο Δημοτολόγιο ως Αδεμούδης.

Σύμφωνα με την οικογενειακή παράδοση ο Παναγιώτης, γενάρχης της οικογενείας Αδαμίδα, κατάγονταν από την Ήπειρο, από όπου μετοίκησε αρχικά στη Χαλκιδική και κατόπιν στο δίγλωσσο χωριό Κάτω Μητρούση. Αργότερα ο γιος του Αθανάσιος (1855) μετοίκησε στην Επάνω Καμενίκια²¹. Φαίνεται πως το επώνυμο Αδαμίδης, το οποίο φέρουν σήμερα οι απόγονοι, είναι εξευγενισμένο και καθιερώθηκε κατά την επίσημη καταγραφή, διότι στην καθημερινή επικοινωνία η οικογένεια ήταν γνωστή ως Ντάμος.

Εφόσον ο ονοματοδότης της οικογενείας ήταν κάποιος πρόγονος με το όνομα Αδάμ, θα περιμέναμε να μαρτυρείται το βαφτιστικό στο γενεαλογικό δένδρο σύμφωνα με το νεοελληνικό έθιμο της ονοματοδοσίας να τιμάται πρωτίστως ο παππούς και η γιαγιά. Επειδή όμως κανένα από τα παιδιά του Αθανασίου δεν το φέρει και ο πατέρας του ονομαζόταν

---

19. Για το επίθημα -ούσης βλ. πρόσφατα Χ. Π. Συμεωνίδης, *Η ελληνική γλωσσική επίδραση στο σύστημα κυρίων ονομάτων της Παλαιοσλαβικής και ιδιαίτερα της Βουλγαρικής*, Λευκωσία 2001, 31 κ.ε.

20. Αθ. Χ. Μπούτουρας, *Τα νεοελληνικά κύρια ονόματα γλωσσικώς και ιστορικώς ερμηνεύσιμα*, Αθήνα 1912, σελ. 50, ο οποίος θεωρεί τις μορφές εξελίξεις του Αδάμ.

21. Η ημερομηνία γεννήσεως είναι από το Μητρώο Αρρένων του 1927, όπου τον βρίσκω για πρώτη φορά με το επώνυμο Αδαμιόδης, προφανώς λόγω τυπογραφικού λάθους κατά την δακτυλογράφηση αντί Αδαμίδης ή Αδαμιάδης. Δυστυχώς δεν μπόρεσα να τον εντοπίσω στον εκλογικό κατάλογο του 1914. Υποθέτω ότι καταχωρήθηκε με άλλο επώνυμο. Στην περίπτωση αυτή το βαφτιστικό Παναγιώτης, που φέρει ο πατέρας του στις επίσημες πηγές, είχε άλλη μορφή.

Παναγιώτης, πιστεύω ότι, σε μια εποχή κατά την οποία τα επώνυμα συνήθως μεταβάλλονταν από γενιά σε γενιά, ονοματοδότης υπήρξε ο ίδιος ο Αθανάσιος και ότι βρισκόμαστε πιο κοντά στην αληθινή πηγή της δημιουργίας του επωνύμου, εφόσον υποθέσουμε ότι η προφορική παραδόση διέσωσε την αρχική μορφή και ότι η Αδαμίδης υπήρξε μια εξευγενισμένη της Ντάμος, η οποία δημιουργήθηκε από μια αρχική Τάνος, μια πολύ συνηθισμένη εξέλιξη των βαφτιστικών Αθανάσιος, Στογιάνης σε δίγλωσσο περιβάλλον²², με τροπή του /n/ > /m/ στο σύμπλεγμα /t/ - /t/ - /n/ > /t/ - /t/ - /m/, καθώς βρέθηκαν σε διαδοχικές συλλαβές τρία οδοντικά, τον Τάνο > το Δάνο > το Δάμο > ο Δάμος.

Σε μια τέτοια μορφή η οποία κατήντησε άνευ νοήματος κατά την αλλαγή γλωσσικού περιβάλλοντος αναπτύχθηκε προθετικό /a/ και παράλληλα προστέθηκε η αρχαιοπρεπής κατάληξη -ίδης κατά τη συνήθεια της εποχής σε αστικά κυρίως στρώματα της πόλεως. Σημειωτέον ότι ο Αλέξανδρος (1889), γιος του Αθανασίου, ήταν ήδη φαρμακοποιός το 1914.

Μια ανάλογη εξέλιξη παρατηρούμε και στο επώνυμο Δαμάκης, Νταμάκης, το οποίο κληροδότησε στις κόρες του ένας Αθανάσιος, ο οποίος έζησε, πιθανότατα κατόπιν μετοικεσίας, στο συνοικισμό Χαζνατάρ²³, δίπλα στο παλιό Ορφανοτροφείο θηλέων²⁴. Η σύζυγός του Ελένη φέρει στη ληξιαρχική πράξη θανάτου το επώνυμο Δημάκη²⁵, η κόρη του Βασιλική (1894) στη ληξιαρχική πράξη θανάτου το επώνυμο Δαμάκη, η κόρη του Αικατερίνη (Νίνα, 1904) στην οικογενειακή της μερίδα το επώνυμο Νταμάκη, στη ληξιαρχική πράξη θανάτου του συζύγου

---

22. Βλ. αναλυτικά Νικ. Ταχινουσλής, *ό.π.* (σημ. 5), πολλαχού.

23. Ο συνοικισμός Χαζνατάρ με μουσουλμανικό και χριστιανικό πληθυσμό περιελάμβανε το τμήμα της σημερινής οδού Βενιζέλου με τις καθέτους οδούς εκατέρωθεν από το ύψος του παλιού Β' Γυμνασίου Αρρένων και κατεύθυνση προς τα δυτικά μέχρι τα σημερινά στρατόπεδα.

24. Η Βαΐα (1904) Παπουτσή, η οποία είχε γεννηθεί εκεί, μου διηγήθηκε ότι το τμήμα αυτό ονομάζονταν ο καινούργιος μαχαλάς (πόνα τα mahalá). Υποθέτω ότι το όνομά του το ώφειλε στο γεγονός ότι είχε δημιουργηθεί στις τελευταίες δεκαετίες του 19ου αιώνα από χριστιανούς μετοίκους εντός των προϋπαρχόντων μουσουλμάνων κατοίκων, οι οποίοι κατά κανόνα κατόρθωναν από τα χωριά της κοιλάδας του Στρυμώνα και τα ημιορεινά βόρεια της πόλεως χωριά Χριστός, Μελενικίτσι και τη διαλυμένη σήμερα Βίσιανη, δοθέντος ότι απετελείτο από παμπάλαια τουρκόσπιτα, τα οποία προσφάτως (2006) καταδαφίστηκαν λόγω διανοξέως της οδού και της αντιπαροχής.

25. Δυστυχώς δεν κατόρθωσα να πληροφορηθώ την ακριβή ημερομηνία θανάτου του Αθανασίου. Υποθέτω ωστόσο ότι η μορφή Δημάκη είναι εξευγενισμός για την Νταμάκης της καθημερινής επικοινωνίας και ότι ο ψηφοφόρος Δημάκης Αθανάσιος (1864) του Δημητρίου, γεωργός το επάγγελμα, είναι διαφορετικό πρόσωπο από τον ανωτέρω, ο οποίος θα πρέπει να πέθανε πολύ πριν από το 1914, αφού το τελευταίο του παιδί είναι γεννημένο το 1904.

της Βασιλείου Χομόντοσλη το επώνυμο Δαμάκη, η κόρη του Γεωργία (1901) στην οικογενειακή της μερίδα το επώνυμο Δαμάκη. Προς τιμήν του πατέρα της ονόμασε η Γεωργία το δευτερότοκο γιο της. Αυτός ήταν εγγεγραμμένος επίσημα στο Δημοτολόγιο ως Αδαμάκης (1929), στην καθημερινή επικοινωνία ήταν γνωστός ως Νταμάκης, Νταμάκος, Αδαμάκος.

Και στην προκειμένη περίπτωση πιστεύω πως ονοματοδότης υπήρξε ο γενάρχης Αθανάσιος > Τάνος > Ντάνος > Ντανάκης > Νταμάκης, καθώς η εκκλησιαστική μορφή του βαφτιστικού μεταβλήθηκε ριζικά κατά τη μετάβαση από δίγλωσσο σε ελληνόφωνο περιβάλλον.

Ως Ντάμισιοι ήταν γνωστός στην καθημερινή επικοινωνία στην Επάνω Καμενίκια ο κηπουρός Αργύριος (1885), γιος του Δημητρίου, μη συγγενής με την ανωτέρω οικογένεια Αδαμίδη. Στον εκλογικό κατάλογο του 1914 φέρει το επώνυμο Δάμισιοι, όμως τα τρία αδέρφια του ονομάζονται Αδαμίδης. Αργότερα καταχωρήθηκε και ο ίδιος στο Μητρώο Αρρένων και στο Δημοτολόγιο ως Αδαμίδης και έτσι ήταν επίσημα γνωστοί οι απόγονοί του. Και στην περίπτωση αυτή θα πρέπει να υποθέσουμε ότι μια μη εύχητη μορφή της καθημερινής επικοινωνίας εξευγενίστηκε κατά την αστικοποίηση της οικογενείας. Για μια τέτοια εξέλιξη συνηγορεί και το γεγονός ότι δύο από τα αδέρφια του Αργυρίου εργάζονταν στο Άγιο Όρος, όπου αργότερα μόνασε ο ένας εξ αυτών.

Δεν μπορώ με ασφάλεια να συμπεράνω ποιο βαφτιστικό κρύβεται στην Ντάμισιοι, διότι εκτός των άλλων αγνώ και την ακριβή καταγωγή της οικογενείας²⁶. Ενδεχομένως ο φθόγγος /a/ είναι ένας ανοιχτός /l/ μιας μορφής Dimtsios < Dintsios < Κωνσταντίνος και κατά την πρώτη επίσημη καταγραφή εξευγενίστηκε σε Δημήτριος²⁷. Πιο πιθανό θεωρώ ότι το βαφτιστικό Πέτρος (1882), το οποίο έφερε ο μεγαλύτερος αδελφός, είναι η μετάφραση μιας Τάνιος < Στογιάνης, δηλαδή το όνομα του παππού του.

Βέβαιο είναι ότι το βαφτιστικό Πέτρος υπήρξε αγαπητό στα δίγλωσσα χωριά του νομού, ενώ στα ελληνόφωνα η χρήση του είναι αισθητά περιορισμένη. Σε 351 ψηφοφόρους του εκλογικού καταλόγου του 1914 στην Ορεινή 23 εκλογείς ονομάζονται Πέτρος. Σε 284 ψηφοφόρους στην Άνω Βροντού το φέρουν 18. Αντιθέτως σε 2.221 ψηφοφόρους από τα ελληνόφωνα χωριά Άγιο Πνεύμα, Εμμανουήλ Παπάς, Νέο Σούλι,

---

26. Η οικογένεια είναι ντόπια και έζησε στην Επάνω Καμενίκια, κάτι που κατά τη γνώμη μου συνηγορεί για μετοικεσία από γειτονικό δίγλωσσο χωριό της περιοχής, από όπου κατάγεται η συντριπτική πλειονότητα των κατοίκων της Επάνω και Κάτω Καμενίκιας. Οικογένεια απέκτησε μόνον ο Αργύριος. Η σύζυγός του καταγόταν από το δίγλωσσο Στρυμωνικό. Υποθέτω, όχι τυχαία.

27. Βλ. Ταχινούλη, *ό.π.* (σημ. 5).

Πεντάπολη και Χρυσό της επαρχίας Σερρών, τα λεγόμενα νταρνακοχώρια, μόνον 14 εκλογείς ονομάζονται Πέτρος²⁸. Το γυναικείο βαφτιστικό Πέτρα, στις πηγές και Πετρέα, Πέτρω, στην καθημερινή επικοινωνία συνήθως, Πέτρω, Πετριά, Πετρίνα, Πετρούλα, Πάτρα, απαντάται αποκλειστικά σ' αυτά. Κατά την αλλαγή γλωσσικού περιβάλλοντος εξευγενίστηκε σε πολλές περιπτώσεις και καταχωρήθηκε επίσημα ως Κλεοπάτρα, συντελώντας στην διάδοση του βαφτιστικού της τελευταίας βασίλισσας της Αιγύπτου στην περιοχή μας. Γι' αυτό πιστεύω ότι η διάδοσή του στο συγκεκριμένο χώρο οφείλεται όχι μόνον στον γνωστό άγιο από την εκκλησιαστική παράδοση, αλλά είναι και διαφορετικής προελεύσεως.

Εφόσον η σκέψη μου είναι ορθή, θα πρέπει για το βαφτιστικό Πέτρος να υποθέσουμε εν μέρει μια μετάφραση της βασικής σημασίας του σλαβικού stōja (= στέκομαι, είμαι σταθερός) με την παράσταση που υποκρύπτεται στο προσηγορικό «πέτρα», πρβ. και τη φράση του Ευαγγελίου «σὺ εἶ Πέτρος καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ οἰκοδομήσω τὴν ἐκκλησίαν».

Γενικότερα, όπως πολλές φορές διαπίστωσα κατά την γραπτή και προφορική μου έρευνα στο νομό Σερρών, το πολύ αγαπητό βαφτιστικό στην περιοχή μας Στογιάνης αποδίδεται ποικιλοτρόπως κατά τη μετάβαση από δίγλωσσο σε ελληνόφωνο περιβάλλον, άλλοτε ως Ιωάννης < Στο - γιάνης, λόγω φωνητικής συγγένειας σε ένα τμήμα του με την μορφή της καθημερινής επικοινωνίας Γιάννης < Ιωάννης²⁹, άλλοτε, μεταφραζόμενο, ως Στέργιος ή Σταμάτης, άλλοτε, με ανάπτυξη /a/, ως Αθανάσιος < Τάνιος³⁰. Με βάση όμως την ανωτέρω σχετική δημοτικότητα σε μια συγκεκριμένη περιοχή υποθέτω ότι αποδόθηκε και ως Πέτρος, ωστόσο δεν έχω καμία ασφαλή μαρτυρία. Από τα λεγόμενα ευχετικά βαφτιστικά³¹ μόνον για το Τράικος (κατά τον J. Zaimon, *Bälgarski Imennik*, Σόφια 1988, σ. 222, από μια ευχή «να αντέχει, να ζήσει πολύ»), έχω μια μαρτυρία ότι κατά την αλλαγή γλωσσικού περιβάλλοντος εξελληνίστηκε σε Πέτρος. Ο Τράικος (1859) του Μιχαήλ, γαμπρός στο Άγιο Πνεύμα της οικογενείας Μπιλμπίλη, καταγόμενος λόγω του βαφτιστικού του προφανώς από κάποιον από τα βορείως κείμενα δίγλωσσα χωριά, φέρει στη μερίδα του γιου του Αθανασίου (1893) στο Δημοτολόγιο και στο Μητρώο Αρρένων και το βαφτιστικό Πέτρος.

28. Ένας από αυτούς φέρει το επώνυμο Σάβγιακλης (< Σάβγιακο = δίγλωσσο Βαμβακόφυτο του Δήμου Σιδηροκάστρου), ένας άλλος Βουζήκα. Το επώνυμο Βοζίκας είναι χαρακτηριστικό διγλώσσων χωριών και ταυτίζονταν με το Χρήστος.

29. Λόγω αυτής της φωνητικής συγγένειας προσαρμόστηκε και η ορθογραφία του. Στις διάφορες γραπτές πηγές είναι καταχωρημένο συχνά ως Στογιάννης.

30. Βλ. αναλυτικά Νικ. Ταχινοσλή, *ό.π.* (σημ. 5), σελ. 82 κ.ε.

31. Μπούτουρας, *ό.π.*, σελ. 165 κ.ε.

Σ' αντίθεση με τις ανωτέρω οικογένειες, στις οποίες απουσιάζει το βαφτιστικό Αδάμ, το επώνυμο Αδαμίδης φέρει στο Δημοτολόγιο και ο Αδάμος (1883), γιος του Χρήστου, στον εκλογικό κατάλογο του 1914 εγγεγραμμένος ως Αδάμ Χρήστου, του οποίου ο αδελφός Δημήτριος (1879), κηπουρός το επάγγελμα, φέρει στον εκλογικό κατάλογο το επώνυμο Αδάμος, στην οικογενειακή του μερίδα το επώνυμο Αδαμούσης. Αυτοί έζησαν στο συνοικισμό του Προφήτη Ηλία.

Θα μπορούσε κανείς να υποστηρίξει ότι το επώνυμο οφείλεται σε κάποιον πρόγονο που έφερε το βαφτιστικό Αδάμ. Ωστόσο μια διαπίστωση κατά τον έλεγχο του γενεαλογικού δένδρου με κάνει επιφυλακτικό. Το 1927 πέθανε ο πατέρας τους Χρήστος, λαχανοπώλης το επάγγελμα, σε ηλικία εβδομήντα πέντε (75) ετών και δηλώθηκε από το γαμπρό του με το επώνυμο Αδαμίδης, γιος του Αδάμ. Όμως Χρήστος Αδαμίδης σ' αυτήν την ηλικία με επάγγελμα λαχανοπώλης δεν υπάρχει στον εκλογικό κατάλογο του 1914. Το μοναδικό πρόσωπο μ' αυτά τα δεδομένα είναι ο Χρήστος (1854) Μπογιατζής του Ιωάννη, λαχανοπώλης το επάγγελμα. Εφόσον η ταύτιση είναι σωστή, θα πρέπει να υποθέσουμε ότι στον εκλογικό κατάλογο η μορφή Στογιάνης ταυτίστηκε κατά την επίσημη καταγραφή λόγω φωνητικής συγγένειας με το Ιωάννης, κάτι πολύ συνηθισμένο κατά την αλλαγή γλωσσικού περιβάλλοντος στην περιοχή μας, όπως αναφέρω ανωτέρω, ενώ ως επώνυμο χρησιμοποιήθηκε το όνομα του γενάρχη στην καθημερινή επικοινωνία, δηλαδή η Αδάμος είναι η επίσημη καταγραφή μιας Ντάμος < Ντάνος < Τάνος < (Σ)τ(ογι)άνης.

Οι ανωτέρω μορφές, με ανάπτυξη προθετικού /α/ ή όχι, μαρτυρούνται ευρύτερα στην περιοχή μας. Στη δίγλωσση Πεπονιά, με καταγωγή από τη γειτονική δίγλωσση Βαμβακούσα, έζησε ο Θεόδωρος (1910) Αδάμου ή Δάμου του Τριανταφύλλου. Ο Τριαντάφυλλος θα πρέπει να υπήρξε ο εκλογέας, ο οποίος το 1914 ψήφισε στη Βαμβακούσα ως Τριαντάφυλλος (1873) Γεωργίου. Ο πατέρας του φέρει το βαφτιστικό Αδάμος. Στο δίγλωσσο Χαρωπό του Δήμου Σιδηροκάστρου έζησε ο Γεώργιος (1905) Δάμος ή Στοίλας, του οποίου ο πατέρας φέρει το βαφτιστικό Στοίλας. Στο Δημοτολόγιο του 1934 ο Γεώργιος φέρει το επώνυμο Ντάμος. Η μορφή Ντάμας μαρτυρείται ως βαφτιστικό από τη Βόρειο Ήπειρο³², η Δάμος από την Ήπειρο, η Δάμης από την Πελοπόννησο, η Δάμων από τη Θεσσαλία³³. Οι δύο τελευταίες ταυτίζονται με το Αδάμ³⁴.

32. Κ. Σπανός, «Τα ονόματα των αφιερωτών από το Λεσκοβίκι της Βορείου Ηπείρου στην πρόθεση 215 της μονής Βαρλαάμ (1613-14)», *Παρνασσός* ΛΕ' (1993) 211

33. Κ. Σπανός, «Τα ονόματα των αφιερωτών στην παρρησία 9 της Μονής Ξενιάς του 1774», *Πρακτικά Β' Συνεδρίου Αλμυριωτικών Σπουδών*, 227-250, Αλμυρός 1997, εδών 235. Συνολικά 3 φορές.

34. Μπούτουρας, *ό.π.*, σελ. 50, Τ. Γριτσόπουλος, «Βαπτιστικά ονόματα εκ Πελοποννήσου των χρόνων της Τουρκοκρατίας», *Λαογραφία* 16 (1956-7) 350.

Το γυναικείο βαφτιστικό Δάμω βρίσκω στο αρχείο μου συνολικά 6 φορές. Αποκλειστικά από τον ηπειροθεσσαλικό χώρο³⁵. Φυσικά σ' όλες αυτές δεν μπορούμε να γνωρίζουμε ποιά μορφή είναι η αρχική και ποιά οφείλεται σε ανάπτυξη ή αποβολή /a/.

Υποθέτω ότι μορφές όπως οι ανωτέρω Δάμης, Δάμος, Δάμων μετά την αυτονομήσή τους διευρύνθηκαν με την προσθήκη όχι μόνον επιθημάτων και καταλήξεων, όπως στα επώνυμα Δαμάνης, Δαμαλής³⁶, Δαμουράς³⁷, Δαμάσης³⁸, Δαμάσκος³⁹ κλπ., αλλά και με τροπή του εξακολουθητικού /δ/ > /d/. Τα σποραδικά μαρτυρημένα βαφτιστικά Ντάμας⁴⁰, Ντάμπας⁴¹, Τάμπος⁴² μας βοηθούν να κατανοήσουμε τη σημασία επωνύμων, όπως Δάμπας, Σδάμπας, Τάμπας, Ντάμπας, Δαμπάλης, Νταμπάλης, Ταμπάλης, τα οποία διαφορετικά παραμένουν άνευ νοήματος.

Δεν γνωρίζω σε ποιό βαθμό στο ανδρικό ποντιακό βαφτιστικό Δάμον, το οποίο ταυτίζεται με τον έτερο των αγίων Αναργύρων, τον Δαμιανό, στην καθημερινή επικοινωνία και Νταμιανός⁴³ και Ταμιανός⁴⁴, έχουν συμπέσει φωνητικά εξελίξεις των δύο ονομάτων ή το βαφτιστικό Δαμιανός επελέγη αυθαίρετα για μια μορφή η οποία είχε καταντήσει στην καθημερινή επικοινωνία άνευ νοήματος. Οποσδήποτε οι παράλληλες μορφές Διαμάνης-Δαμιάνης-Δαμιανός με κάνουν επι-

---

35. Κ. Σπανός, «Οι θεσσαλικοί οικισμοί και τα ονόματα των αφιερωτών τους στην πρόθεση 421 του Μεγ. Μετρώρου, 1592/93 - 19ος αι.», *Θεσσαλικό Ημερολόγιο* 33 (1998) 67, 1 φορά, Κ. Σπανός, ό.π. (σημ. 32), σελ. 247, 2 φορές, Κ. Σπανός, «Τα ονόματα των κουρνοβιτών στην πρόθεση της μονής της Ρεντίνας (1640-1660)», *Φθιωτικά Χρονικά* 17 (1996) 143, 2 φορές, Μ.-Χ. Χατζηϊωάννου, *Η ιστορική εξέλιξη των οικισμών στην περιοχή του Αλιάκμονα κατά την Τουρκοκρατία. Ο κώδικας αρ. 201 της Μονής Μεταμορφώσεως του Σωτήρος Ζάβορδας*, Αθήνα 2000, Κέντρο Νεοελληνικών Ερευνών Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών, τ. 75, σελ. 282, 1 φορά.

36. Στο βλαχοχώρι Λιβάδι του Ολύμπου.

37. Στις Σέρρες με καταγωγή από την Καλαμάτα.

38. Στην Ασπροβάλτα με καταγωγή από τη Λέσβο. Για την εξέλιξη πρβ. και επώνυμα Δημάσης στον Πολύγυρο της Χαλκιδικής, Δημασής στη Μεσολακκιά του Παγγαίου και στο Ποδοχώρι της Καβάλας.

39. Το επώνυμο είναι χαρακτηριστικό βορειοελλαδικό. Το ομόηχο βαφτιστικό ταυτίζεται συνήθως με τον άγιο Δαμασκηνό, Μπούτουρας, 62. Βέβαια η ηχητική ομοιότητα είναι εντυπωσιακή, όμως εγώ δεν γνωρίζω Πόντιο που να ονομάζεται Δαμάσκος.

40. Κ. Σπανός, ό.π. (σημ. 32), σελ. 211, 1 φορά.

41. Κ. Σπανός, ό.π. (σημ. 35), σελ. 62, 1 φορά.

42. Κ. Σπανός, «Ονόματα αφιερωτών από οικισμούς του Ολύμπου σε μια άγνωστη πρόθεση της Μονής του Σπαρμού (17^{ος}-18^{ος} αι.)», *Θεσσαλικό Ημερολόγιο* 55 (2009) 139.

43. Π. Παπαχριστοδούλου, «Μετασχηματισμός κυρίων ονομάτων ανδρών και γυναικών (Φιλιππουπόλεως-Σαράντα Εκκλησιών-Ιλδιμίου- Αδριανουπόλεως)», *Αρχείον του Θρακικού Λαογραφικού και Γλωσσικού Θησαυρού* 11 (1944/5) 142.

44. Φ. Αποστολοπούλου -Δ. Ανδρεάδη, «Τα βαφτιστικά ονόματα ανδρών και γυναικών της Καππαδοκίας», *Δελτίο Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών* 1 (1977) 103.

φυλακτικό⁴⁵. Αξιοπαρατήρητη είναι και η απουσία του βαφτιστικού Δαμιανός στον ηπειρωτικό χώρο σε αντίθεση με τον Πόντο. Σε 22.104 ανδρικά και γυναικεία βαφτιστικά του αρχείου μου από τον Πόντο 40 άνδρες ονομάζονται Δαμιανός, σε 23.443 ονόματα Βλάχων της ίδιας εποχής το φέρει μόνον 1⁴⁶. Το γυναικείο Δαμιανή απουσιάζει στους Ποντίους, όπου 2 γυναίκες ονομάζονται Δαμάμα, 11 Ταμάμα⁴⁷. Ίσως είναι το γυναικείο του Δαμιανός, στο οποίο εκτός από την αποβολή της ουρανώσεως τράπηκε ο φθόγγος /n/ > /m/, πιθανόν και με παρετυμολογική επίδραση του τουρκικού tamam (= έτοιμος, ολοκληρωμένος, πλήρης)⁴⁸. Για την κατάληξη -άμα σε ονόματα, πρβ. τα γυναικεία βαφτιστικά Βαλσάμα, Βαρσάμα⁴⁹, Μαλάμα⁵⁰, Ροδάμα⁵¹.

Εκτός από τα βαφτιστικά Αθανάσιος και Στογιάνης, για τα οποία εκτέθηκε ανωτέρω ότι συνέπεσαν στην Τάνος, θα πρέπει στο σχηματισμό των ανωτέρω μορφών να προστεθεί και το βαφτιστικό Αναστάσιος, διότι και αυτό συνέπεσε φωνητικά σε ένα στάδιο της εξέλιξής του στην καθημερινή επικοινωνία με το Αθανάσιος. Κάτι τέτοιο συνετέλεσε οπωσδήποτε στην αύξηση της δημοτικότητάς του, αφού το Αθανάσιος είναι πολύ πιο αγαπητό σ' ολόκληρο τον ελλαδικό χώρο.

Μια συνηθισμένη εξέλιξη του Αθανάσιος είναι η Νάσιος. Αυτή είναι διαδεδομένη τόσο σε ελληνόφωνα χωριά, όσο και σε δίγλωσσα, όπως επίσης και η Τάσιος, η οποία ταυτίζεται, όσο γνωρίζω, αποκλειστικά με το Αναστάσιος. Όμως αυτό δεν μπορεί να είναι απόλυτα σωστό, αφού ο εξακολουθητικός φθόγγος /θ/ και ο οδοντικός φθόγγος /t/ της ελληνικής αποδίδεται σε δίγλωσσο περιβάλλον με τον φατνιακό φθόγγο /th/, όπως αναφέρω ανωτέρω για την μορφή Τάνος < Αθανάσιος. Αυτό σημαίνει, κατά τη γνώμη μου, ότι σε δίγλωσσο περιβάλλον τα βαφτιστικά Αθανάσιος και Αναστάσιος συνέπεσαν στην μορφή Τάσιος.

Το ίδιο διαπίστωσα και κατά την προφορική μου έρευνα σε βλα-

---

45. Στον εκλογικό κατάλογο του 1914 τα αδέρφια Χρήστος (1874) και Γεώργιος (1879) φέρουν το επώνυμο Διαμάνης, στο Μητρώο Αρρένων ο Χρήστος ονομάζεται Διαμάνης, ο γιος του στο Δημοτολόγιο της Σκοτούσας φέρει το επώνυμο Δαμιανός.

46. Ο Δαμιανός (1903) Κατσώρας έζησε στο Μέτσοβο των Ιωαννίνων.

47. Το βαφτιστικό βρήκω αποκλειστικά στο μικρασιατικό χώρο. Στο αρχείο μου το φέρουν 12 μικρασιάτισσες, βλ. επίσης Σάβ. Πορφ. Παπαδόπουλος, *Λαογραφικά Καρακούτ*, τ. 3, σελ. 444, ο οποίος ταυτίζει τη μορφή Ταμάμα με το βαφτιστικό Θωμαή.

48. Υποθέτω ότι κάτι ανάλογο σκέφτηκαν και οι μελετητές οι οποίοι για τα γυναικεία βαφτιστικά Ταμάμα, Θαμάμα, Τάμα σημειώνουν ότι η λέξη σημαίνει στα τουρκικά «εντελής», ό.π. (σημ. 39), σελ. 129. Τα γυναικεία βαφτιστικά μου είναι άγνωστα πέραν του μικρασιατικού χώρου.

49. Μπούτουρας, ό.π., σελ. 136.

50. Δ. Πετροπούλου, «Λαογραφικά Σκοπού Ανατ. Θράκης», *Αρχείον του Θρακιικού Λαογραφικού και Γλωσσικού Θησαυρού* 5 (1938-9) 218.

51. Ιορδ. Βαμβακίδης, «Σύμμεκτα εξ Οινόης», *Αρχείον Πόντου* 9 (1939) 174.

χόφωνους του νομού Σερρών. Η μορφή Τάσιος ταυτίζονταν βέβαια συνήθως με το βαφτιστικό Αναστάσιος, όμως ο Αθανάσιος (γέννηση περί το 1850) Καμπούρης, ο οποίος μετοίκησε σε παιδική ηλικία από τη Βωβούσα στο Αχλαδοχώρι, ήταν γνωστός στην καθημερινή επικοινωνία ως Τάσιος, ο Αθανάσιος (γέννηση περί το 1860) Βελιγρατλής, ο οποίος έζησε στην Ηράκλεια, ήταν γνωστός ως Τάσκας, ο Αθανάσιος (1892) Βέρτας, ο οποίος έζησε στο Λαϊλιά, ως Τάσης.

Γι' αυτό υποθέτω ότι πιθανόν η μορφή Τάνος < Αθανάσιος⁵², με τροπή /th/ > /t/, δημιουργήθηκε ανεξάρτητα της ανωτέρω και σε βλαχόφωνο περιβάλλον. Συνεπώς τα γυναικεία βαφτιστικά Τάμω, Ταμούσιω, στα οποία τράπηκε περαιτέρω ο φθόγγος /n/ > /m/ και μαρτυρούνται από το Ζαγόρι και το Μέτσοβο, η Τάμου από την Εράτυρα της Δυτικής Μακεδονίας⁵³, ανήκουν, εν μέρει τουλάχιστον, και στο Αθανάσιος. Το ίδιο ισχύει και για ένα μέρος των πολύ αγαπητών βαφτιστικών στον ίδιο χώρο Στάμος, Στάμω, στα οποία αναπτύχθηκε κατά τη γνώμη μου /s/⁵⁴.

Από τον Πόντο είναι μαρτυρημένη η μορφή Αδάμπς⁵⁵, η οποία προέκυψε ολοφάνερα από τον τύπο Αδάμ(η)ς με τροπή του ληκτικού συμπλέγματος /ms/ > /mbs/. Την εξέλιξη αυτή παρατήρησα και σε γραπτές πηγές και προφορικές μαρτυρίες στην Κεντρική Μακεδονία. Παραθέτω τα επώνυμα Βραμπάκης⁵⁶ και Αβραμπάκης⁵⁷, το γυναικείο βαφτιστικό Αβραμπικίνα, το οποίο βρίσκω στα Δημοτολόγια 11 φορές⁵⁸ και ως όνομα μοναχιάς έχει και τη μορφή Αβραμπεκίνα⁵⁹. Από την προφορική μου έρευνα παραθέτω και την Χουλιουμπάκος < Χουλιούμης⁶⁰. Στην ίδια τροπή

---

52. Για περαιτέρω φωνητικές συμπτώσεις στην μορφή Τάνος βλ. επίσης Νικ. Ταχινουσλής, *ό.π.* (σημ. 5), σελ. 138.

53. Ευάγγ. Μπόγκας, *Τα γλωσσικά ιδιώματα της Ηπείρου*, τ. 1-2, Ιωάννινα 1964-1966, εδώ σελ. 446, 450, από το Ζαγόρι και το Μέτσοβο, Γρηγ. Π. Βέλκος, *Τα επώνυμα και τα βαφτιστικά της Σέλιτσας (Εράτυρας) 1650 - 1950*, Ελασσόνα 1998, σελ. 47. Οι μελετητές ταυτίζουν τις μορφές με το βαφτιστικό Σταματία.

54. Για την εξέλιξη βλ. αναλυτικά Νικ. Ταχινουσλής, *ό.π.* (σημ. 5), σελ. 82 κ.ε.

55. Μπούτουρας, *ό.π.*, σελ. 50.

56. Στο δίγλωσσο Στρυμωνικό της επαρχίας Νιγρίτας με καταγωγή από το γειτονικό επίσης δίγλωσσο χωριό Άμπελοι και στο Σιδηρόκαστρο με καταγωγή από τη γειτονική δίγλωσση Φαιά Πέτρα.

57. Ο Θωμάς (1914) Αβραμπάκης από το γειτονικό προς τις Σέρρες χωριό Νέο Σούλι γνώριζε ότι ο παππούς του Θεοχάρης (1867) Λαγός του Αβραάμ όφειλε το επώνυμο Αβραμπάκης στο βαφτιστικό του πατέρα του. Στον εκλογικό κατάλογο του 1914 ο Θεοχάρης είναι καταχωρημένος ως Αβραμπάκης, γιος του Αβραμπάκη. Μέλη της οικογενείας φέρουν στο Μητρώο Αρρένων και το επώνυμο Λαγός.

58. Στα χωριά της Χαλκιδικής Παλιοχώρι (2), Γομάτι (1) και Γαλάτιστα (8).

59. Π. Παπαγεωργίου, «Εκδρομή εις την βασιλικήν και πατριαρχικήν μονήν Αναστασίας της Φαρμακολυτριάς, Μακεδονικά κύρια ονόματα εκ κώδικος προθέσεως», *Byzantinische Zeitschrift* 7 (1898) 68.

60. Στο γειτονικό προς τις Σέρρες χωριό Νέο Σούλι. Στον εκλογικό κατάλογο του

του ληκτικού συμπλέγματος /ms/ > /mbs/ οφείλουν κατά τη γνώμη μου τη δημιουργία τους και τα επώνυμα Αδαμπάς, Αδαμπάσης, Αδαμπασιάδης, Αδαμπασιδής, Αδαμπάτας, τα οποία βρίσκω στον ΟΤΕ, ενώ για τα προσφυγικά επώνυμα Οδαμπάσογλου, Οδαμπασιδής, Ονταμπάσογλου, Οντάμπασης, Οτάμπασης, Οταμπασιδής, Οταπασόγλου, Οταπασιδής υποθέτω ότι προσαρμόστηκαν σε περιβάλλον με έντονη την επίδραση της τουρκικής προς την ομόηχη λέξη odabaşi (= αρχισερβιτόρος σε χάνι), δίχως αυτό να σημαίνει ότι αποκλείω πως κάποιος άσκησε αυτό το επάγγελμα. Όμως αν αυτός ήταν ο αποκλειστικός λόγος της δημιουργίας, θα περιμέναμε να είναι ευρύτερα διαδεδομένο.

Όσο γνωρίζω, δεν υπάρχει κάποια ειδική μελέτη για την εξέλιξη /ms/ > /mbs/. Ωστόσο κατά τη διάρκεια της προφορικής μου έρευνας σε ελληνόφωνα χωριά του νομού Σερρών παρατήρησα συχνά το ίδιο φαινόμενο της αναπτύξεως συνοδίτη φθόγγου, μετά την αποβολή του ατόνου /i/ της καταλήξεως και της ουρανώσεως στον /l/, και στο σύμπλεγμα /ls/ > /lts/. Στην καθημερινή επικοινωνία το βαφτιστικό Απόστολος > Αποστόλ(η)ς ακουγόταν όχι όπως συνήθως στο βορειοελλαδικό χώρο ως Απουστόλ'ς, αλλά ως Απουστόλτς, ο Βασίλειος > Βασίλ(η)ς ως Βασίλτς, ο Πασχάλ(η)ς ως Πασχάλτς, ο Μιχαήλ > Μιχάλ(η)ς ως Μιχάλτς.

Επειδή περαιτέρω ένας Ιωάννης > Γιάνν(η)ς ακουγόταν στην καθημερινή επικοινωνία και ως Γιάνντς (πρόφερε Γιάντς)⁶¹, Γιουβάντς⁶², ένας Ιορδάνης ως Γιουρτάντς⁶³, ένας Δημοσθένης ως Δημουστέντς⁶⁴, υποθέτω ότι η ίδια εξέλιξη συνέβη και στο σύμπλεγμα /ns/, δηλαδή αυτό προσέλαβε σε πολλά βαφτιστικά τη μορφή /nts/ και με ηχηροποίηση /nds/⁶⁵. Ορμώμενος από αυτή τη διαπίστωση και επειδή στον ΟΤΕ βρίσκω επώνυμα της μορφής Δαμάνης⁶⁶, Δαμάνογλου⁶⁷, Δαμανής⁶⁸,

---

1914 τα μέλη της φέρουν το επώνυμο Χουλούμης.

61. Χ. Γεωργίου, *Το γλωσσικό ιδίωμα Γέμα Καστοριάς*, Θεσ/νίκη 1962, σελ. 355.

62. Νικ. Πασχαλούδης, *Τα Τεργινιώτικα και τα Νιγριτινά*, Σέρρες 2000, σελ. 374, επίσης, σελ. 373, Γαλάντς < Γαλάνης.

63. Γρηγ. Π. Βέλκος, *Τα επώνυμα και τα βαφτιστικά της Σέλιτσας (Εράτουρας) 1650-1940*, Ελασσόνα 1998, σελ. 40.

64. Χ. Γεωργίου, *ό.π.*, σελ. 355.

65. Ιάσων > Γιασώντς, Μπούτουρας, 40, Γεώργιος > Γιωργέντιος, Μπούτουρας, 61. Πρβ. επίσης τις κατά τη γνώμη μου παράλληλες μορφές Γεργάνος, Κ. Σπανός, «Οι θεοσαλικοί οικισμοί στον ιεροσολυμιτικό κώδικα 509, 1649-1669», *Θεσσαλικό Ημερολόγιο* 40 (2001) 325 και Γιωργαντής, Ρ. Kretschmer, *Der heutige lesbische Dialekt*, Wien 1905, σελ. 376.

66. Στο αρχείο μου από τα Δημοτολόγια βρίσκω το επώνυμο σε εντόπια οικογένεια στη Νιγρίτα του νομού Σερρών.

67. Στο αρχείο μου από τα Δημοτολόγια βρίσκω το επώνυμο σε θρακιώτικη οικογένεια στο χωριό Πατρίκι του νομού Σερρών.

68. Στο αρχείο μου από τα Δημοτολόγια βρίσκω το επώνυμο σε μικρασιατική οικο-

Νταμάνης, Διαμάνης, Διαμάνογλου, Διαμανίδης σκέφτομαι μήπως κατ' αυτόν τον τρόπο μπορούμε να αντιληφθούμε και τη δημιουργία, τουλάχιστον εν μέρει, του βαφτιστικού και επωνύμου που ταυτίστηκε με την αρχαιοελληνική λέξη *αδάμας*⁶⁹ και εξευγενίστηκε σε Αδαμαντίου, Αδαμαντόπουλος, Αδαμαντίδης, Αδαμαντιάδης. Κατά τη γνώμη μου η αρχική μορφή του ονόματος είναι η Διαμάντ(η)ς, γυναικείο Διαμάντω, οι οποίες είναι αρκούντως μαρτυρημένες στις πηγές⁷⁰.

Εφόσον η υπόθεσή μου ευσταθεί, μπορεί να ερμηνευθεί ικανοποιητικά και η διάδοση του βαφτιστικού και επωνύμου, σε αντίθεση με άλλα κατατασσόμενα στην ίδια ομάδα, όπως λ.χ. το χαρακτηριστικό βορειοελλαδίτικο Μάλαμας, σε ολόκληρο τον ελλαδικό χώρο, αφού πρόκειται για μία από τις εξελίξεις αγαπητών βαφτιστικών. Το βέβαιο είναι ότι πρόκειται για νεότερο σχηματισμό, αφού απουσιάζει από το Λεξικό της εποχής των Παλαιολόγων⁷¹. Επίσης σε 8.424 ανδρικά και 6.564 γυναικεία βαφτιστικά του αρχείου μου από τα Πρακτικά των Μονών του Αγίου Όρους κυρίως του 13^{ου} και 14^{ου} αιώνα από την περιοχή της σημερινής Κεντρικής Μακεδονίας, όπου είναι απογεγραμμένοι πάροικοι, ήτοι άνθρωποι από κατώτερα κοινωνικά στρώματα, ουδείς άνδρας ή γυναίκα το φέρει⁷².

γένεια στη Μουσθένη του νομού Καβάλας. Ο γενάρχης (1899) φέρει στο Δημοτολόγιο και το επώνυμο Ντομάνης. Υποθέτω ότι η δεύτερη μορφή, η οποία μας δείχνει πιθανότατα και την αρχική Νταμάνης, πριν αυτή εξευγενισθεί κατά την επίσημη καταγραφή, οφείλει τη δημιουργία της σε χείλωση του /a/ κοντά στο χειλικό /m/.

69. *Διά την λαμπρότητα και το πολύτιμον*, Μπούτουρας, *ό.π.*, ο οποίος το εντάσσει στα ονόματα *εκ παρομοιώσεων προς τα ορνυτά* και παραθέτει τις Μάντσιος, Μάντος, Διαμάντης, Διαμαντάρας, Διαμαντής, Μαντής, Μενός, γυναικείο Διαμαντή, Διαμάντω, Διαμαντούλα, Μαντούλα, Διάμω, Μαντώ, Διαμαντένια ως μορφές του βαφτιστικού.

70. Βλ. λ.χ. Μπούτουρας, 144. Μερικές φορές η χρήση της μορφής Διαμάντης είναι εντυπωσιακή, όπως στο βλαχοχώρι Μέτσοβο, βλ. Κ. Σπανός, «Τα ονόματα των Μετσοβιτών του 18^{ου} αιώνα», *Πρακτικά Α΄ Συνεδρίου μετσοβίτικων σπουδών*, Αθήνα 1993, σελ. 62, όπου σε 518 ανδρικά βαφτιστικά οι 8 ονομάζονται Διαμάντης ουδείς Διαμαντής. Σημειωτέον ότι στο αρχείο μου από τα Δημοτολόγια βρίσκω τη μορφή Διαμάντης μόνον 1 φορά στο βλαχοχώρι Σαμαρίνα των Γρεβενών, κάτι που κατά τη γνώμη μου δείχνει και την πορεία προς το γνωστό και οικείο κατά την επίσημη καταγραφή. Στον εκλογικό κατάλογο του 1914 φέρουν το επώνυμο 8 ψηφοφόροι στη Σαμαρίνα, κατανεμημένοι με βάση τα πατρώνυμα σε 3 οικογένειες. Στην 1 εξ αυτών ο γενάρχης, ο οποίος έχει και τα μεγαλύτερα σε ηλικία παιδιά, ονομάζεται Δημήτριος.

71. E. Trapp κ.ά., *Prosopographisches Lexikon der Palaiologenzeit*, Βιέννη 1976-1994.

72. Για το αρχείο βλ. αναλυτικά ανωτέρω, σημ. 5, σελ. 19 και υποσημείωση 85.